

Таким чином, модальність наділена всіма основними ознаками категоріальності: 1) найбільш загальним характером поняття; 2) наявністю зв'язку значення і засобів його виразу; 3) наявністю відносин системності мовних засобів передачі цього значення.

Допускаючи відсутність єдності думок у виборі трактування мовної модальності, інтерпретації її семантичного змісту, ми, проте, вважаємо цілком виправданим ділення модальних відносин на об'єктивні і суб'єктивні. Ці два аспекти категорії модальності – об'єктивний і суб'єктивний – становлять загальний зміст модальності і є рівноцінними по значущості. Значення суб'єктивної модальності співвідноситься із значенням оцінки, яка посідає, не зважаючи на свій факультативний характер, важливе місце у функціональній ієрархії складених значень функціонально-семантичної категорії модальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы. – М.: Наука, 1976. – 384 с.
2. Бабушкин А. П. «Возможные миры» в семантическом пространстве языка: монография. – Воронеж: ВГУ, 2001. – 86 с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка – М.: Иностран. лит., 1955. – 416 с.
4. Беличова-Кржижкова Е. О модальности предложения в русском языке // Актуальные проблемы русского синтаксиса. – М.: МГУ, 1984. – С. 49–73.
5. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке // В.В.Виноградов. Избранные труды. Исследования по русской грамматике. – М.: Наука, 1975. – С. 53 – 87.
6. Дешериева Т. И. О соотношении модальности и предикативности // ВЯ. – М., 1987. – № 1. – С. 34–45.
7. Дресслер В. Синтаксис текста // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – Вып. VIII. – С. 111 – 137
8. Ермолаева Л. С. Очерки по сопоставительной грамматике германских языков. – М.: Высшая школа, 1987. – 128 с.
9. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 1973. – 351 с.
10. Краснова Т. И. Субъективность-Модальность : монография. – СПб.: С.-Петербург. гос. ун-т экономики и финансов, 2002. – 189 с.
11. Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. – М.: Высшая школа, 1986. – 176 с.
12. Москальская О. И. Грамматика текста. – М.: Высшая школа, 1981. – 183 с.
13. Немец Г. П. Актуальные проблемы модальности в современном русском языке: монография. – Ростов на Дону.: РГУ, 1991. – 188 с.
14. Панфилов В. З. Категория модальности и ее роль в конституировании структуры предложения и суждения // ВЯ. – М., 1977. – № 4. – С. 36 – 48.
15. Петров Н. Е. О содержании и объеме языковой модальности: монография. – Новосибирск: Наука, 1982. – 161с.
16. Распопов И. П. Заметки о синтаксической модальности и модальной квалификации предложения // Синтаксис и интонация. – Уфа: БГУ, 1973. – Вып. 2. – С. 3 – 17.
17. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность / Под ред. А. В. Бондарко.. – Л.: Наука, 1990. – 264 с.
18. Тураева З. Я. Лингвистика текста и категория модальности // ВЯ. – М., 1994. – № 3. – С. 105 – 113.
19. Шапиро А. Б. Модальность и предикативность как признаки предложения в современном русском языке // ФН. – М., 1958. – № 4. – С. 20 – 26.

In the article the category of modality is investigated. The article deals with the chronology of development a theoretical thought in the sphere of objective and subjective modal attitudes. Also in this article a necessary theoretical base of research the category of modality in Ukrainian and Russian discourse is defined.

Key words: modality, objective modality, subjective modality, discourse.

С.Т. Шабат-Савка

НЕЧЛЕНОВАНІ КОМУНІКАТИ ЯК МАРКЕРИ МОВЛЕННЄВИХ ІНТЕНЦІЙ

Синтаксична система мови, від синтаксеми до складного синтаксичного цілого, підпорядкована реалізації комунікативних потреб мовної особистості. У статті здійснено аналіз нечленованих комунікатів, які в різноманітних ситуаціях мовлення виступають маркерами

комунікативного наміру мовця – інтенцій ствердження чи заперечення, запиту чи волевиявлення, декларації поваги, подяки тощо.

Ключові слова: інтенція, комунікативний задум, ситуація мовлення, діалог, синтаксична одиниця, нечленовані комунікати, текст.

У практиці сучасних лінгвістичних досліджень спостерігаємо тенденцію до вивчення функціонального потенціалу синтаксичних одиниць у різних ситуаціях мовлення, до аналізу тих прагматичних зв'язків та чинників, які відіграють важливу роль у процесах спілкування. До визначальних факторів людської комунікації належить *інтенція*, яка репрезентує весь багатоаспектний діапазон мовленнєвих намірів і формує художній текст як цілісне синтаксичне утворення у змістовому та структурному плані.

Комунікативний задум обумовлює зміст мовленнєвого акту, його формальне синтаксичне втілення, вибудовує чітку стратегію і тактику процесу спілкування. Мовленнєва інтенція, або комунікативний намір, на думку Н.Формановської, – це намір, задум зробити щось за допомогою такого інструмента, як мова – мовлення – висловлення [18, 42]. Вміння правильно підібрати та використати мовну структуру дає можливість суб'єктові мовлення репрезентувати свої комунікативні потреби та втілити певні задуми.

У зарубіжній лінгвістиці досить широко представлено класифікацію мовленнєвих актів з урахуванням інтенцій мовця. Так, Дж.Остін виокремлює констативи та перформативи, з-поміж яких визначає вердиктиви, екзерситиви, бехабітиви, експозитиви, комісиви [10, 117-129]; Дж.Серль поділяє мовні акти на асертиви, директиви, комісиви, експресиви, декларативи [14, 170-195]; Г.Почепцов – на констативи, промісиви, менасиви, директиви, квеситиви та перформативи [11, 271-278] та ін. Вивчення комунікативного аспекту речення-висловлення, його ілокутивної сили, прагматичного та інтенційного спрямування в українському мовознавстві тільки починається (А.Загнітко, Ф.Бацевич, М.Мірченко, Н.Гуйванюк, Т.Радзівська, Г.Валігура та ін.).

У багатьох мовознавчих дослідженнях інтенцію розглядають як різновид бажання [12, с.74] і виділяють такі її види: **розповідь** (опис, констатування чи заперечення факту); **спонукання** (ввічливе чи категоричне); **запитання** (власне-питання чи експресивно-емоційне). М.Мірченко вважає настанову комунікативно-орієнтованим параметром речення, графемна структура якої виявляється у підкатегоріях розповідності, бажальності, питальності, спонукальності, умовності, що модифіковані значеннями переповідності, ймовірності [9, 125]. Безперечно, висловлюючи думки, передаючи свої почуття та емоції, людина, творець мовленнєвого акту, ставить конкретну мету – щось повідомити, запитати, спонукати когось до виконання тих чи інших дій, у чомусь переконатися. Проте діапазон семантики комунікативних інтенцій значно ширший, він виходить за рамки «щось» сказати, заперечити, спитати, наказати чи попросити. Власне, і цю семантику не здатен передати отой традиційний поділ речень на розповідні, питальні, спонукальні та бажальні. У процесі спілкування важливе місце займають також і такі одиниці комунікативного синтаксису, як: еквіваленти речень, обірвані (незакінчені) речення, парцельовані конструкції тощо.

Формально-синтаксична організація речення в сучасній теорії синтаксису співвідноситься з відповідною структурно-семантичною моделлю, з певною абстрактною схемою та належною їй системою граматичних засобів для вираження предикативності. Речення, побудовані за певним граматичним зразком, членуються на головні члени та поширювачі. Зміст граматично членованих конструкцій реалізується семантикою структурної схеми та лексичним наповненням її компонентів. Однак у мовній комунікації вагому роль відіграють синтаксичні утворення, які не відповідають певному реченнєвому зразку, не підлягають граматичному членуванню, а тому не можуть належати до категорії речення. Це відносно самостійні висловлення, що сприймаються на синтаксичному рівні як своєрідні “замінники” речення, відомі у лінгвістиці під назвами “слова-речення”, “еквіваленти речення”, “комунікати”, “нечленовані речення”, “неграматичні речення” тощо.

Двоскладні і нечленовані прості речення становлять полюси системи простого речення: першим притаманне чітке формально-синтаксичне членування і можливість мати у своєму складі всю багатоманітність другорядних членів речення, другим, як зазначає І.Вихованець, – абсолютна нерозкладність на члени речення [4, 100]. Саме такою нерозкладністю і семантичною цілісністю володіють *нечленовані комунікати*, які у процесах спілкування, зокрема – у діалогічному дискурсі, маркують, увиразнюють інтенціональні задуми мовців і виступають найбільш релевантними синтаксичними засобами для відтворення ситуативного мовлення. Отож, *мета* нашого дослідження полягає у систематизації мовленнєвих інтенцій, реалізованих нечленованими комунікатами у текстовій комунікації.

Слова-речення, еквіваленти речення, як зазначено в енциклопедії «Українська мова», – це клас структурно нечленованих щодо засобів вираження предикативності (підмет і присудок у двоскладному реченні; недиференційований головний член в односкладному реченні) синтаксичних одиниць з комунікативною функцією, опосередкованою конкретною ситуацією спілкування. Природну сферу функціонування слів-речень становить усне мовлення, насамперед його діалогічна форма [17, 562]. У мовознавчих студіях знаходимо різне термінологічне позначення таких конструкцій, почасти «слова-речення» [6, 212], «нечленовані речення» [4, 58], «логіко-модальні комунікати» [15, 292], «квазіречення» [17, 212] тощо. Нам імпонує термін «нечленовані комунікати», який чітко ілюструє формальні та комунікативно-прагматичні функції таких побудов: структурну нечленованість на головні та другорядні члени речення; використання у діалогічному дискурсі для реалізації мовленнєвих інтенцій.

На думку І.Вихованця, семантика нечленованих речень перебуває здебільшого у сфері суб'єктивно-модальних та емотивних виявів мовця, тому в таких конструкціях втілюються реакції мовця на висловлення співрозмовника, які в ізолюваному вжитку втрачають свою інформативну вартість. Без зв'язку з відповідним контекстом вони не мають комунікативної сили [4, 58-59]. Подібної думки дотримується І.Сухомлин: слова-речення зрозумілі тільки в контексті, в оточенні інших членованих речень. Для співрозмовників відносна ізолюваність цих речень діалога не помітна, бо вони перебувають в однаковій мовній ситуації і розуміють один одного «з півслова». У такій розмові співрозмовникам нерідко для розуміння досить натяку [16, 18], як-от: [Прісцілла:]. *Слухай, мій батеньку. Розлука наша буде зовсім недовга.* [Панса (радісно):] **Так?** (Леся Українка). – *Ти знаєш, Левку, хто ти? – Хм? Теж запитали... – парубок здивовано ворухнув рукою з намотаними віжками* (М.Стельмах).

Комунікативно-інтенційний зміст нечленованих комунікатів (стверджувальних, заперечних, питальних, спонукальних) виявляється у діалогічному дискурсі та залежить від засобів їх вираження. Як стверджують автори «Синтаксису сучасної української мови: Проблемні питання» І.Слинько, Н.Гуйванюк та М.Кобилянська, за засобами вираження такі конструкції можна назвати неповнозначними комунікатами, бо вони виражаються переважно неповнозначними словами – частками, вигуками або модальними словами і передають категорії ствердження, заперечення, питання, спонукування, емоції, оцінки [15, 292].

Деякі мовознавці пов'язують функціонування нечленованих комунікатів з емоційно-оцінною сферою сприйняття дійсності. Так, К.Городенська зазначає, що слова-речення передають широкий спектр емоцій, почуттів та волевиявлень мовця, які стосуються ситуацій позамовного світу, а не є безпосереднім відображенням таких ситуацій [3, 383]. Характеризуючи нечленовані речення, В.Киприянов зауважив, що це особливий структурний тип простого речення, який служить засобом вираження думки, волі і почуття [8, 60-62].

На думку А.Грищенка, незважаючи на структурну нечленованість, слова-речення мають повну **комунікативну парадигму**, тобто орієнтовані на розповідність (стверджувальну або заперечну: так – ні), питальність, експресивно-емоційну оцінку, спонукальність, установлення контакту між учасниками комунікативного акту за допомогою одиниць мовного етикету [17, 562]. Отже, цілком прийнятним вважаємо поділ нечленованих комунікатів на стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні, емоційно-оцінні, етикетні [5, 50], оскільки саме така класифікація яскраво відтворює та ілюструє різноманітні **комунікативні потреби** мовця, маркує мовленнєвий намір підтвердити чи заперечити якусь інформацію, одержати нову інформацію, спонукати співрозмовника до виконання дії, наказу, вимоги, репрезентувати емоційно-вольовий характер повідомлення тощо.

Нечленовані комунікати, представлені словами *так, авжеж, аякже, еге, ага, гаразд, добре* та ін., у діалогічній ситуації реалізують **інтенції ствердження** і виступають як позитивна відповідь на поставлене запитання, пор.: - *Значить, завтра?* – **Так** (І.Ле). - *О, дивіться, бачите?* – **Ага!** (Є.Гуцало). Подекуди стверджувальні слова-речення виражають згоду з думками та міркуваннями співрозмовника, як-от: – *На нього тоді великі обов'язаності покладаються. За все хазяйство відповідає. Так я кажу чи не так?* – **Авжеж, так** (Є.Гуцало). – *Бабуню, бабуню! – просять діти. – Розкажіть нам ще якусь казку!* – **Гаразд, дітки, розкажу** (І.Цюпа); підсумок почутого чи побаченого, напр.: - *Невже і йому трішки-трішки лячно, тривожно?* – **Ще б пак, така темна лиснюча стихія стелиться навкруги** (О.Гончар). – *Значить, відомості батькові деякі привезли?* – **Не без того** (М.Стельмах). – *Ви, бабо, колгоспниця?* – **Колгоспниця. До війни так наробилась, так наробилась...** – **От і добре. Підійть до Дробахи, нехай він вам щось випише** (Є.Гуцало).

Комунікативно-інтенційний зміст **заперечних** нечленованих комунікатів виявляється у вираженні прямого заперечення на поставлене запитання та в реалізації семантики непогодженості з

чужим висловленням, дією, вчинком і виражається заперечним словом **ні** (та ні, зовсім ні, ба ні), напр.: - *Я з вами хоч до лісу поїду.* – **Ні** (М.Стельмах). - *А ви, бабо? Глухі на праве вухо?* – **Та ні** (Є.Гуцало). Слова-речення переважно становлять окремі самодостатні репліки в розмові двох чи більше осіб, тому виступають контекстуально зумовленими синтаксичними одиницями.

Функціонування питальних комунікатів в усно-розмовному мовленні є цілком закономірним явищем, оскільки такими структурами реалізується **інтенція запиту** – пізнавальне прагнення мовця з'ясувати чи уточнити конкретну інформацію. Питальні нечленовані речення, маючи виразну питальну інтонацію і передаючи різні логічні та модально-емоційні відтінки, залежать передусім від лексичного наповнення, контексту, конкретної мовленнєвої ситуації. Вони виражаються стверджувальними і заперечними словами — Так?, Ні? (та їх модифікаціями), модальними словами типу Справді?, Правда?, Добре?, частками – Невже?, Хіба?, Ну? тощо.

Запит як комунікативна інтенція речень питальної модальності репрезентує не тільки власне-питальне значення, яке описує інформаційні лакуни у знаннях мовця та реалізує когнітивний процес-пошук, але й передає весь спектр семантики, традиційно пов'язаної з іншими модально-інтенційними висловлюваннями – розповідними, спонукальними, бажальними, маркує аксіологічну та емоційно-експресивну семантику. Таким чином, питальні нечленовані комунікати можна систематизувати у такі групи: 1) питальні комунікати з логіко-модальним значенням; 2) питальні комунікати зі спонукальним значенням; 3) питальні комунікати з емоційно-оцінним значенням.

Питальні комунікати з логіко-модальним значенням вживаються з метою викликати у співрозмовника ствердну або заперечну відповідь. У ролі стверджувальних питальних слів-речень виступають слова — **Так?, Правда?, Справді?** та їх варіанти. Напр.: – *Він читає тільки Фолкнера, – обізвався Отава, – до того ж – в оригіналі.* – **Так?** (П.Загребельний). – *Я дивуюся вашому вуйкові...* – **Правда?** (Ірина Вільде). – *Мило мені почути похвалу з твоїх уст, Мотре.* – **Справді?** (Б.Лепкий). – *Я відберу, а потім ти підійдеш і візьмеш у мене.* **Добре?** (М.Івасюк).

Стверджувальними питальними комунікатами можуть виражатися **радість**, як-от: [Лукаш:] *Так треба по-тутешньому навчитись, бо маю ж тут літувати.* [Мавка (радо):] **Справді?** (Леся Українка); **здивування**, напр.: – *Я заручився вчора, – відповідає стиха Безбородько.* – **Так?** – *питається якомсь дивно пані Бровко, ніби зовсім не вірить.* – **Так?** (Ірина Вільде). – *Що ж до народу, то на двісті мільйонів може бути ворогів і кілька мільйонів.* – **Та-ак?..** (І.Багрянний).

Заперечні питальні комунікати передаються часткою **Ні?** і виражають сумнів, здивування щодо достовірності повідомлення, зробленого співрозмовником. Напр.: – *Чи ви посилали що з ваших праць куди-небудь?* – **Ні.** – **Ні?** (О.Кобилянська). – *Маєте якісь скарги до мене?* **Ні?** (І.Багрянний).

Питальні комунікати зі спонукальним значенням представлені спонукальною часткою **Ну?**, яка може вживатися з питальним значенням і супроводжуватися відповідною інтонацією. Напр.: – **Ну?** – *мовив під тапчан Вільгота.* – *Хто сказав?* (Є.Гуцало). – *Я хотів вам щось сказати.* – **Ну?** (Ірина Вільде). [Федоська:] *Мамочко, ластівочко, чи ви тепер добренькі?* [Хатина:] **Ну?** (М.Кропивницький).

Як бачимо, частка ну, вживаючись у функції слів-речень, виражає спонукування співрозмовника до мовлення, до продовження розповіді. Зміст запитання такий: *А що ж далі?*, пор.: [Охтисонька:] *Можна вам подякувати?* [Кирпатенко (простягнувши руки):] **Ну?..** [Охтисонька:] *Дякую вас* (М.Куліш). – *Хотів чути, як ви вимовляєте титул вашої професії.* – **Ну, і?..** – *Добре вимовляєте, гордо* (І.Багрянний). [Дося:] *Чи нас ніхто не підслуха?* [Мокрина:] **Ну-ну?** [Дося:] *Приходила ото вчора надвечір баба Репиха...* (М.Кропивницький). Зі спонукальним значенням, поряд з часткою ну, у ролі питального комуніката може реалізуватися відсполучникова частка **і**, як-от: — *Він бунтує старих проти тебе.* – **І...?** (О.Кобилянська). – *Юлько бачив його вчора.* – **І що?** – *Стара історія* (Ірина Вільде).

До питальних нечленованих речень, які втілюють у собі пряме спонукування до продовження розмови, належать конструкції, що виражають **відгук** на звернення співрозмовника. У ролі комунікатів виступають різноманітні частки. Напр.: – *Ніно!* – *гукає хлоп'ячий голос з сусідського городу.* – **Е?** – *озивається той, в першу хвилину не розуміючи, де він* (Н.Кибальчич). – *Мамо!* – **Га?** – *Ци в насого попа стани є?* (О.Вишня). [Прісцілла:] *Руфіне!* [Руфін:] **А що?** (Леся Українка). – *Гей, куме!* – **А чо?** (Д.Харов'юк). – *Мамо!* – **Ну?** (О.Вишня). – *Сандо!* – *сказав і станув.* – **Га-й?** – *Доки ти будеш дурна?* (О.Кобилянська). Такі нечленовані комунікати виступають засобом встановлення та актуалізації мовленнєвого контакту між комунікантами.

Утім, однією із найбільш релевантних інтонаційних характеристик **інтенцій волевиявлення** виступає все-таки оклична інтонація. Спонукальні нечленовані комунікати реалізують імперативну семантику, містять наказ до виконання якоїсь дії, вимогу, заклик і в художньому тексті реалізуються

словами: **годі, геть, гайда, стоп, марш, цить** тощо. Напр.: – **Геть! Геть!** Не давайте йому слова! (О.Довженко). – **Чому не доповів, що порожній? Марш!** (О.Гончар). – **Е-е, бабо, - скривився міліціонер.** – **І навіщо ото воно?** – **І поклав їй руку на плече – лапату, з жовтими закуреними нігтями.** – **Годі, бабо, годі** (Є.Гуцало).

Питальні комунікати з **емоційно-оцінним значенням** репрезентують модальну оцінку конкретної ситуації спілкування. У ролі засобів вираження виступають питальні частки, які здатні вносити емоційно-експресивне забарвлення у нечленовані речення та реалізувати різноманітні змістові відтінки. Зокрема, частками **хіба, невже, та ну** передаються значення сумніву, припущення, здивування, недовіри. Напр.: – **Перед нами ще далека путь, – усміхнувся молодий.** – **Хіба?..** (В.Підмогильний). – **Він, зрештою, непоганий хлопець, але в'їдливий безмежно.** – **Невже?** (В.Підмогильний). [Селифон:] **Сьогодні бухветчик знов украв три срібних ложки.** [Потап:] **Та ну?** (М.Кропивницький).

Семантику здивування, яка виражається питальним комунікатом **Невже?**, можуть підсилювати частки **ж, та**, як-от: – **Це московські люди не хочуть входити з нами у подружні зв'язки.** – **Невже ж?** (Б.Лепкий). – **І під рубрикою, і без рубрики! Ніяк не буде!** – **Та невже?** (М.Хвильовий).

Не менш глибоке й раптове здивування та оцінку передають питальні комунікати, виражені частками **що, як**, з відповідними інтонаційними контурами (парні розділові знаки, які передають високу експресивність та незавершеність мовлення). Напр.: – **Ми на зиму нагорнем гори сіна!** – **Що? Й зимувати тут?!** (Олександр Олесь). [Секлета Семенівна:] **Вони ж не рибалки, а... агенти!** [Гуска:] **Що-о?** (М.Куліш). [Нянька:] **Вони трошки нездужають.** [Підгайний:] **Як?..** (М.Кропивницький). – **Мій процент, жінко добра, як у торгових людей – карбованець на карбованець.** – **Як?!** – **оторопіла Марія** (М.Стельмах).

Значний емоційно-експресивний ефект досягається при нанизуванні питальних комунікатів. Пор.: – **Я вагітна, – раптом, мов відрізала вона, не дивлячись на нього.** – **Що? Як? Та кажи!** (В.Підмогильний). **Отець Степан обізвався крізь сон, схопився, сів на постелі й дивився сонними очима на Балабуху.** – **Що? Га? Де?** – **питав він переляканим голосом** (І.Нечуй-Левицький).

До емоційно-оцінних питальних комунікатів належать конструкції, які виражені вигуками і містять в собі безпосередню реакцію мовця на те, що відбувається чи повідомляється. Пор.: **Появу Нелі мати пояснила батькові коротко: панна приїхала з міста і привезла привіт від Маркіяна.** – **А-а?** – **кивнув батько.** – **Маркіян!** (Ірина Вільде). – **Тоді ми пособимо, – пообіцяв Дзвонар.** – **Е?** – **здивувався Левко** (М.Стельмах). – **Буду вам вдячна.** – **І все?** – **спитав хіба для жарту.** – **Ні... – Ов?** **Слухаю вас** (Ірина Вільде). – **Мені не купили нічого, мамо?** – **Купила.** – **Ая? Що?** (О.Кобилянська). Вигуки, реалізуючи певні ефекти, емоції, перебувають у тісній взаємодії не тільки з інтонацією, але й з мімікою та жестами.

Емоційно-оцінні слова-речення у художньому тексті передаються також окличною та незавершеною інтонацією, що надає мовленню високої експресивності та емоційності, пор.: – **Старе, вусате, а й досі воює, на коняці їздить.** – **Тьху, прости господи, і вас, бабо, зачіпає, щоб його за живе зачепило!** (Є.Гуцало). – **Овва! Не вихоплюйся, синку, з нерозумним словом, бо назад ніяково вертатися** (М.Коцюбинський). – **Чи ти чогось боїся?** – **Хм... – тільки й відповідала Саня** (Є.Гуцало). – **Може, тобі свіжої води з криниці принести?** – **Угу-у-у...** (Є.Гуцало). На семантику таких нечленованих комунікатів нашаровуються різноманітні психічні та емоційно-аксіологічні характеристики: страх, тривога, біль, нерішучість, вагання, недовіра, докір, іронія тощо.

Нечленовані комунікати здатні реалізувати **інтенцію декларації** поваги до співрозмовника, що знаходить своє вираження у традиційних та загальноприйнятих формулах привітання, прощання, вибачення, подяки, прохання, запрошення, побажання тощо. Конструкції мовленнєвого етикету, сформовані на базі розмовних побудов, не вимагають комбінування і не піддаються чіткому членуванню. В їх основі лежить певна модель, специфіка якої полягає в фразеологізованому характері словесного наповнення, тому формули ввічливості не використовуються мовцем як нові для кожного мовленнєвого акту, а відтворюються як одиниці, що зберігаються у нашій свідомості у вигляді комплексу готових стереотипних фраз, напр.: – **Добрий день, Михайле Михайловичу!** **Завертайте сюди** (І.Цюпа). – **Драстуйте,** – **каже чоловік.** – **Драстуй,** – **одказує Дробаха** (Є.Гуцало). – **Здоров, гімназисте!** (І.Цюпа). – **До побачення, дорогесенька** (О.Довженко). – **До зустрічі в Києві!** – **гукали делегати із сивих тамбурів.** – **Щасливої дороги!** (І.Цюпа). – **Спасибі, друже** (О.Довженко). – **Щастя тобі!** (А.Головка).

Отже, синтаксис як найвищий розділ граматики репрезентує систему мовних одиниць, яка підпорядкована вираженню комунікативних потреб мовної особистості. Вміле використання будь-якої синтаксичної одиниці дає можливість мовцеві реалізувати свої мовленнєві інтенції. Нечленовані

комунікати як синтаксично-неподільні структури здатні позначати комунікативні задуми мовців – інтенції ствердження, заперечення, спонукання, запиту, декларації поваги до співрозмовника, привітання, подяки тощо. У мовленнєвій діяльності слова-речення мають яскраво виражений прагматичний характер: вони створюють необхідну тональність спілкування, активізують та зосереджують увагу співрозмовника, встановлюють мовленнєвий контакт між комунікантами, виступають складовою умовою успішної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: «Академія», 2004. – 344 с.
2. Валігура Г. Структурні типи речень з іллокутивними предикатами // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.321-322. Слов'янська філологія: Зб.наук.пр. – Ч.: Рута, 2007. – С.100-104.
3. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. – К.: «Пульсари», 2004. – 400 с.
4. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук.думка, 1992. – 224 с.
5. Гуйванюк Н.В., Агафонова А.М., Шабат-Савка С.Т. Синтаксис неповного речення. Еквіваленти речень: Навчально-методичний посібник. – Ч.: Рута, 2007. – 100 с.
6. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. – К.:Наук.думка, 1973. – 289 с.
7. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
8. Киприянов В.Ф. Нечленное предложение в русском языке как особый структурный тип простого предложения // Русский язык в школе. – 1961. – №5. – С.60-63.
9. Мірченко М.В. Надкатегорія настанови // Лінгвістичні дослідження: Зб.наук.пр. – Х.: 2007. – Вип.22. – С.125-132.
10. Остин Дж. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.ХУІІ. – М.: Прогресс, 1986. – С.22-131.
11. Почепцов Г.Г. Предложение // Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М.: Высш.шк., 1981. – С.164-281.
12. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения. – К.: Вища школа, 1986. – 116 с.
13. Радзівська Т.В. Деякі питання текстової комунікації: до постановки питання // Мовознавство. – 1992. – №2. – С.14-20.
14. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов // Что такое речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.ХУІІ. – М.: Прогресс, 1986. – С.170-195.
15. Слинько І.І. та ін. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч.посібник / І.І.Слинько, Н.В.Гуйванюк, М.Ф.Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
16. Сухомлин І.Д. Слова-речення та їх функції в українській мові // Українська мова та література в школі. – 1959. – №1. – С.17-23.
17. Українська мова: Енциклопедія. – К.: «Укр.енцикл.», 2000. – 752 с.
18. Формановская Н.И. Соотношение интенционального и пропозиционального компонентов в высказывании // Русский язык за рубежом. – 1996. – №1-2. – С.42-47.

Syntactic system of a language, from a syntaxeme to a complex syntactic entity, complies with the externalization of the language personality's communicative needs. The article offers the analysis of non-divisible communicative units, which, depending on a speech context, function as the markers of the speaker's communicative intentions, be it assertion or negation, request or intent, or declaration of respect, commendation, etc.

Key words: intention, communicative intention, speech context, dialogue, syntactic unit, non-divisible communicative units, text.

Н.В. Шульжук

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СКЛАДНОГО РЧЕННЯ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

У статті здійснено дослідження особливостей семантичної структури складного речення у діалогічному мовленні. Відзначено, що вибір семантичного варіанта тієї чи іншої синтаксичної